

0-16

K32/31

J. Kgang Maimane

bas $\frac{6}{2}$ *1/15.*

TLHOLEGO EA DITSHABA.

HISTORY OF BAKWENA BA MODIMOSANA.

pp 1 - 7

*full of errors
retyped*1 TLHOLEGO EA DITSHABA.

1 Re utlwa gore tsimologong ditšhaba tsohle di tswa ga Lowe.

DITSHABA TSA BAKWENA.

2 Bakwena botlhe ba tsetswe ke kwene.

SETSHABA SA BAKWENA BA MODIMOSANA.

3 1. Bakwena ba Modimosana ba ne ba etilwe pele ke Nonyana motlha ditšhaba di neng di arogana ga Lowe. Nonyana o tsetse Modimosana o setšhaba sena se bitswang ka ene.

4 2. Morena Modimosana o busitse morago ga lešo la Rragwe. O na a nyetse basadi ba le bane ba bitswa ka matsibolo a bona. Ka tlhago mosadi o bitswa ka leina la gagwe la matsalo a ise a tshole ngwana wa ntlha, e re ge a seno tshola ngwana a bitswe ka ene, leina la go tsalwa le fellwe ke mosebetsi. Ke jalo ge basadi ba Modimosana ba bitswa ka matsibolo a bona.

1

BAFUMAGADI LE MATSIBOLO A MORENA MODIMOSANA.

- 5 (a) Wa ntlha ga thwe Mamanamela, letsibolo ke Manamela.
 (b) Wa bobedi ga thwe Makhunou, letsibolo ke Khunou.
 (c) Wa boraro ga thwe Matau, letsibolo ke Tau.
 (d) Wa bone ga thwe Mamorare, letsibolo ke Morare.

6 Morena Modimosana o busitse sebaka se setelle gagolo, bana ba matlo a mane a gagwe ba gola, ba nyala ba ba ba tshola bana, ditlogolwana le tsona tsa gola gontse go busa ene.

7 Eare ka baka la botsofadi ba gagwe le ka baka la go se utlwane ga bana, setšhaba sa gagwe le sona se atile gagolo, a bona gore e ka kgona e re a sa phela a aroganye bana ba gagwe ba ntlha bogosi, e le gore o mongwe le o mongwe a tle a buse ka taelo ea gagwe bontlha ngwe ba setšhaba. Ea ba Morena Modimosana o aroganya bana setšhaba sa gagwe a re se buswe ke bona.

MATSIBOLO A MORENA MODIMOSANA.

- 8 (i) Letsibolo ke Manamela wa ntlo ea ntlha.
 (ii) Letsibolo ke Khunou wa ntlo ea bobedi.
 (iii) Letsibolo ke Tau wa ntlo ea boraro.
 (iv) Letsibolo ke Morare wa ntlo ea bone.

9 O mongwe le o mongwe wa bona o neilwe karolo ea setšhaba go e busa.

10 Morena Modimosana a bitsa karolo tsa bona ka maina a ngwotsweng ka tlase mona, e ngwe le e ngwe e se setšhaba ka boeona. A re ke setšhaba ge se kopane sa Bakwena ba Modimosana se okametswe ke Manamela.

- (a) Karolo ea ntlha a re "Ba Manamela" ga busa Manamela.
 (b) Karolo ea bobedi a re "Ba Maake" ga busa Khunou.
 2 (c) Karolo ea boraro a re "Ba Matau" ga busa Tau.
 (d) Karolo ea bone a re "Ba Matlhako" ga busa Morare.

11 Sa pele Morena Modimosana o arotse setšhaba sa gagwe ka bogare, karolo e ngwe a e abela letsibolo la ntlo ea ntlha ea gagwe Manamela go e busa le go okamelole bo morwa/matsibolo a matlo a morago, Khunou, Tau le Morare karolong tsa bona.

12 Karolo ea bobedi a e aroganya bana ba ba botlana ka go lekana, Khunou, Tau le Morare. Karolo tsa bona di ne di lekana le ea mogolwa bona Manamela ka bogolo ge di kopane. A ba raea a re ba itse gore ke dikgosana ba tla busa karolo tsa bona ba okametswe ke mogolwa bona Manamela mo nakong ea ge a sa phela le morago ga lešo la gagwe. Erile Morena Modimosana a seno phetha mediro eotlhe ea gagwe a laile le go laela bana ba gagwe, a phela sebaka se sekhutsewanyane, morago ga moo a tihokafala. Bana ba setse ba tsheditse taelo tsotlhe tsa gagwe.

TLHOGO TSA SETŠHABA SA BA MODIMOSANA : MARENA A
 BA MANAMELA.

- 13 1. Manamela, 2. Mphele, 3. Mpete, 4. Pooe, 5. Kgang (1),
 6. Maimane (1), and(sic) 7. Kgang (11).

1. Morena Manamela a bewa setulong sa borena, a busa mo boemong ba Rragwe a sa phela le ka fa morago ga lešo la gagwe. O na nyetse mosadi ga thwe Mamphele, a tsetse Mphele ngwana wa ntlha.

2. Morena Mphele o busitse morago ga lešo la Rragwe; o na nyetse mosadi ga thwe Mampete, a tsetse Mpete ngwana wa ntlha.

3. Morena Mpete o busitse morago ga lešo la Rragwe; o na nyetse mosadi ga thwe Mapooe, a tsetse Pooe ngwana wa ntlha.

4. Morena Pooe o busitse morago ga lešo la Rragwe; o na nyetse mosadi ga Matau ga thwe Matsukudu a tsetse Tsukudu ngwana wa ntlha. A phela dilemo di le dintsi thata a busa. Ngwana wa gagwe wa ntlha a gola le ene a tsofala gontse go busa Rragwe.

NGONGOREGO LE BORABELA BA TSUKUDU MORWA POOE.

14 E rile ge Tsukudu a ntse a utlwa ba kwabo mogola ba busa ka bogolo le ka tshwanelo tsa gagwe, a simolla go ngongorega, a re thaka tsa gagwe ke kgale di busa, ene o tsofala a sa buse empa Rragwe ga bue sepe ka gona. Tsukudu o na nyetse mosadi ga thwe Makgang a tsetse Kgang ngwana wa ntlha.

15 Tsukudu ke setlogolo kwa Matau se se tlotlegang thata kwabo mogolo. Ba Matau ba ne ba eletsa thata ge ga Manamela go ka be go busa ene. E rile ge Tsukudu a utlwa dipuo le dikeletso tsa bona, a di utlwisisa a di thabela. A batla ge Rragwe a ka tloga setulong sa borena sa tsewa ke ene.

16 A re Rragwe o godile le gona o tsofetse go busa. A re Modimosana o busitse, empa a na a tloga setulong sa borena ka baka la go gola a se neea bana ba gagwe. Morena Pooe a utlwa botlhoko thata mo pelong ge a utlwa dipuo tsa morwa wa gagwe. Eaba o re a 'molelle eaneng a mo raea a re ngwana a ka dula setulong sa borena a busa Rragwe a ntse a phela. A re le gona o boletse ka go tloga ga Morena Modimosana setulong go se abela bana. Gathe Modimosana o dirile jalo ka go rata ga gagwe, e se ka kopo kapa kgapeletso.

3 17 Morena Pooe a mo faea a re ene o tla dira ditswanelo(sic) tsa molao fela. A re Tsukudu o tla tsaea setulo sa borena

3 fela ge go tlile gore a rena, jaka mang le mang ge nako ea go busa e fitlhile. Tsukudu ga ka thabela puo ea Rragwe, o tswetse pele ka go kgathatsa go fitlhela Rragwe a mo neile go laola mophato wa gagwe; le teng o tlogetse, ga feta sebakanyana, a boela a tla go Rragwe go tlo mo itsisi gore o tla tswa le mophato wa gagwe go eo bolaea ditlou ka baka la go tlhwafatsa batho. A kopa go tsaea mephato mengwe ea Rragwe go oketsa wa gagwe. Rragwe o na mo letlella ka go se itse se Tsukudu a rerileng go se dira ka ene.

18 Erile ge Tsukudu a seno tsamaea, ga utlwala gore o tla kgutla kwa ileng go tlo lwantsa Rragwe bakeng sa ge a sa dumele gore go buse ene. Eare ge taba tsena di fitlha ditsebeng tsa Rragwe, a utlwa botlhoko thata, a dumela gore a ka dira jalo ka mo a itseng a la ka teng.

19 Morena Pooe a na begela bomorwarragwe taba tsena, ba Maake, ba Matau le ba Matlhako. A ba a kopa thuso Taung ga Moubana. Bataung bana re batho ba le bangwe le bona, re kopane ka kgomo, ke ditlogolo tsa Manamela barwa Mokopi. Erile kopo ena e fitlha ditsebeng tsa bona, ba e amogela ka mafolofolo a magolo, ba utlwela ba kwa bona mogolo botlhoko.

20 Ba opa mokgosi, phala ea lla, mephato ea bolla go ea ga Manamela. Ba Maake le bona ba dira jalo. Erile ge mephato ea bathusi e seno fitlha ga Manamela, Morena Pooe a e kopanya le ea gagwe pele a e ntshetsa ka ko ntle ga motse go thiba ditsela tsotlhe ka eona tse di tsenang mo gae.

21 A ba laela gore e re ge Tsukudu a boa le mephato ea gagwe, ba se ke ba dumellwa go tsena ba tshotse marumo mo gae, a tsewe mo go bona, Tsukudu a tsebiswe gore ke taelo e tswang go Rragwe, go a tshwanelega gore ba e dirise. Ge ba sa dumele go dira jalo, ba bolellwe gore le na le go ba lwantsha kantle le go

3 etsa puo e telle. Ge go ka diragala ntwaga magareng a lona le bona, le thuse ka go baballa bophelo ba Kgang le Sekgaile barwa Tsukudu, ba se ke ba tlhagelwa ke kotsi epe. Le ba tlise kwano ba itse gore ke a ba tlhoka. Tsukudu rrabona a tshwarwe a tlišwe le ene.

22 Erile bosigong boo go robetswe, Tsukudu a tla le mephato ea gagwe, a sa itse le gona a sa nagane gore Rragwe a ka be a lemogile kapa a itse se a rerileng go se dira. O na makala a tshoga go bona ba dikanyeditswe ke matshweletshwele a masole ka ntlha tsotlhe a tshotseng marumo, ge ba ea ba lebile mo gae.

23 Tsukudu erile boemong ba gore a neele ntwaga, a tswa gare ga mophato a tshaba. Mephato ea rragwe ea fitlha ea 'matla, ga thwe o tshabile, mephato ea rragwe ea tsebisa ea gagwe taelo ea Morena Pooe e le gore ba bee marumo a bona fa fatshe. Ba dirile jalop kantle le go phega, ba a beile fa pele ga mephato ea rragwe, ba itse o tsena mo gae. Kgang le Sekgaile ba batlwa ba fumanwa.

24 Ea ba ba iswa go rrabona mogolo Pooe a itumela gagolo go bona ditlogolwana tsa gagwe di phidile. Mephato e neng e ile le Tsukudu e boetse gae. Erile morago ga sebakanyana ga utlwala gore Tsukudu o kwabo mogolo ga Matau, o tshabetse teng. Tsukudu ga ka tlhola a boela gabo o tshabetse ruri. Lefu la gagwe le lebitla, ga go mang ea le itseng ga Manamela.

25 Morena Pooe o na leboga bathusi botlhe ba gagwe, gagologolo a leboga Bataung ka go amogela kopo ea gagwe. A re thuso ea bona e dirile selekane se segolo magareng a ditšhaba tsa bona, sa Bakwena le sa Bataung. Morago ga go etsa tebogo o ile a bua le setšhaba sa gagwe ka Tsukudu le ka bana ba gagwe, Kgang le Sekgaile.

26

Morena Pooe a raea setšhaba sa gagwe a re Tsukudu o ntwantshitse ka bolotsana. A re le ge go sa tshologa madi gangwe, fela go pepeneneng, mang le mang o bone, go itshupile diketso tsa gagwe, le lona le a bona o tshabile a tlogela mephato ea gagwe. A re ka lebaka lena ge ditokelo tsa gagwe tsotlhe di mo tlogile ga sa na le tokelo dilong tsa me. Ke tla di nea bana ba gagwe Kgang le Sekgalle. Bogosi bo tla tsewa ke Kgang morwa wa gagwe o mogolo, o tla busa ka fa morago ga lešo la me. Ka morago ga moo ga gwaka ga feta sebaka se setelle Morena Pooe a tlhokafala.

4

27

5. Morena Kgang (1), setlogolwana sa Morena Pooe, a bewa setulong sa rragwemogolo sa borena a busa. O na nyetse mosadi ga thwe Mamaimane, a tsetse Maimane ngwana wa ntlha.

28

6. Morena Maimane (1) o busitse morago ga lešo la rragwe. O na nyetse mosadi ga thwe MaKgang, a tsetse Kgang ngwana wa ntlha.

29

7. Morena Kgang (11) o busitse morago ga lešo la rragwe. A nyetse basadi ba le bararo.

BAFUMAGADI LE MATSIBOLO A MORENA KGANG (11).

30

- (a) Wa ntlha go thwe Mamaimane, letsibolo ke Maimane.
- (b) Wa bobedi go thwe Matsukuáú, letsibolo ke Tsukudu.
- (c) Wa boraro go thwe Masekano, letsibolo ke Sekano.

Morena Kgang (11) o busitse nakong tsa ge Matebele (Zulus) a lwantsha ditšhaba tsa rona. Ba Manamela ba tlhorisega gagolo. Erile gona ge Makgowa a tsena fatseng lena la Transvaal, ba tlhorisega go fetisisa. Ba ba ba phatlhalla, setlhopha se sengwe sa tshabela Bopedi, sa fitlha sa aga go iketsa setšhaba teng. Bongata ba tshelela Free State le

4 Morena Kgang (11) ba re ba ea Lesotho. Ba fitlhile ba thibella plasing ngwe ea Leburo, e bitswa Masomeng ka Sesotho(ka Sekgowa ga thwe Rhenosterport).

31 Lekgowa le na la na la ba dumella go ikhutsa plasing ea lona mogo le diruiwa tsa bona, dikgomo, dinku le dipudi, ba itse o(sic) fetela pele. Empa ga ba ka ba tlhola ba dira jaka ba boletse. Ba agile, ga feta dilemo di le dintsi ba ntse ba le mo plasing eo. Erile morago mo ba kgathologileng teng, ba sa tlhole ba nagana go feta, la simolla go ba tswenya. La ba feretlha go fitlhela ba be ba thubega ba tshaba.

32 Ba bangwe ba na ba leba thokong ea Lesotho. Morena Kgang le setlhopha se sengwe, ba tshelela Transvaal. Ba bangwe erile go tshela ba sala lebopong la Lekwa. Tlhopha se sengwe sa sala Nkorwe(Boschoek) ge Morena Kgang (11) a feta le tlhopha se sengwe go leba Mamogowe. Le bona ba fitlhile ba thibella Makgophe ka tumelano ea bona le Lekgowa la plasi eo. Morena Kgang (11) ke tlogo(sic) ea setšhaba sa Modimosana. O agile Makgophe nako eotlhe ea bophelo ba gagwe, a tlhokafala a setse a godile gagolo. Ke ene morena wa bofelo o busitseng ka nako eo, ga Manamela.

MATSIBOLO A MORENA KGANG (11).

- 33 (1) Letsibolo ke Maimane. Maimane wa ntlo ea pele.
 (2) Letsibolo ke Tsukudu Paulus Maimane wa ntlo ea bobedi.
 (3) Letsibolo ke Sekano Hendrick Maimane wa ntlo ea boraro.

34 Bogologolo batho ba ne ba sa kolobetswe, le gona ba ne ba se na difane. Ba ne ba bitswa ka maina a bona le go bitswa bo morwa semangmang fela. Difane di simologile ge

35 batho ba tsena mo thutong ba kolobetswa. Batho ba ba kolobeditsweng pele, ba na ba tlogela maina a bona a tlhago, ba tlogela leina la motho o lesika le simologileng ka ene. / Ba ikolobetsa ka maina a Sekgowa. Difane ba ipitsa ka maina a borrabonamogolo ba moragorago. Sefane ke motheo-leina la 5 motho wa ntlha o lesika le simologileng ka ene. Lesika ke bana le ditlogolwana etc, etc. Kolobetso ke tumelano ea motho le Krete. Krete ka nosi o kolobeditse, a bitswa ka maina a gagwe a tlhago.

36 Ga Manamela motho wa ntlha o amogetseng thuto a kolobetswa ke Tsukudu morwa Kgang (11), a ipitsa Paulus Maimane. Ke ka jalo ge ba kgoseng ba bitswa ba Maimane. BaMaimane ba ka be ba nepile(lebantse) go ipitsa Manamela.

37 Morago ga lešo la Morena Kgang (11), setulo sa borena se ne se tshwanetse sa tsewa ke Maimane, letsibolo la ntlong ea gagwe ea pele. Empa ga a ka a dira jalo. Le gona ga ka ipua le bomorwarragwe ba matlo a morago bakeng sa borena le sa setšhaba se se phatlaletseng sa rrabona. Go fitile dilemo di le dintsi thata ba Manamela ba sa buswe.

38 Ba Maake, ba Matau le ba Matlhako ba tla ka fa morago ga ba Manamela. Legoale o latela Maimane mo boreneng ba Modimosana. Empa le ene morwa(morago?) ga lešo la mogolowe Kgang (11), ga ka dira gore ba kopane le bomorwarragwe ba Matau le ba Matlhako go rerisana le bona ka lefu le go wa ga tlogo ea setšhaba sa bona. BaModimosana ba dutse jalo ba se na o mogolo ea ba okametseng.

MATSIBOLO, DINGWETSI LE DITLOGOLWANA.

39 1. Maimane ke letsibolo ntlong ea pele ea Morena Kgang (11). O na nyetse Masemele, letsibolo e le Semele Makabe, Joseph

Maimane.

40 2. Tsukudu ke letsibolo ntlong ea bobedi ea Morena Kgang (11). O na nyetse Mamokgethi, letsibolo e le Mokgethi, a tlhokafala bonyaneng ga tsholwa monnawe, Midibidi, Cornelius Maimane, ke ene o mogolo janong mo lapeng la Tsukudu, mo bofelong Mamokgethi a tsola Kgang gofejane, a bitswa ka ene ga thwe Makgang.

41 3. Sekano ke letsibolo ntlong ea boraro ea Morena Kgang (11). O na nyetse mosadi go thwe Malesele, letsibolo e le Lesele, a tlhokafala ga tsholwa monnawe Lesejane, Titus Maimane.

MORENA WA BA MATAU A EA GA MANAMELA
GO O KOPA THUSO.

42 Erile Morena Kgang (11) a sa phela, Lekgatlle, morena wa ba Matau, a tlo 'megela gore o reka lefatshe la Pilwe e bile a tllilo kopa thuso. Morena Kgang (11) a begela ba Manamela se morwarragwe a tllileng go ene ka sona. A ba raea a re, monna lona ke ona a re wa nyale (o reka lefatshe) mo nyadiseng. Ba ba neng ba ikutlwa o thuso ba na ba ntsha dithuso ka moo ba bonang ka teng. Bongata ba se ke ba ntsha sepe.

THEBE MORENA WA BA MATAU O BAKA BOGOSI
BA KWA MANAMELA A RE BA BUSWA KE ENE
MAKABE GA SE MORENA.

43 Thebe o busa ga Matau, ga buse ga Manamela, le ge ene a re ba Manamela ke batho ba Matau ba buswa ke ene. Morena Makabe ke morwa Maimane setlogolwana sa Morena Kgang (11). Ba Matau ke bomorwarragwe, ba ba botkana go ba Maake, ke bana ba ntlo wa(sic) boraro ea Modimosana, le ge bona ba sa ipitse jalo ba re ke bona ba bagolo. Ba Matau ke batho ba ratang bogolo, ba re ba bagolo go ba Manamela ba ntlo ea

pele, ba bagolo go ba Maake ba ntlo ea bobedi, ebile ba bagolo go ba Matlhako ba ntlo ea bone. Se na se bontsha gore ga ba itse tlholego ea bona le ganyano. Ge e ba ga ba iketsisi, ba bua se ba se boleletsweng, molato o tla be o le go batsadi ba bona, ba sa ba ruta tlholego jaka bona ba e rutilwe ke rrabona Modimosana a sa phela. A ba laea, le go laela o mongwe le o mongwe go ikitse, a itse o mogolo le o motlana.

6 44 Enere mo selemong sa 1921, Morena Makabe a phutha ba Manamela a batla go tsosa bogosi ba rragwemogolo Kgang (ll) le go rera theko wa lefatshe la Makgophe. Morena Makabe a bitsa pitso a re e kopanele Tlokwe(Potchefstroom), ke ko go leng morwarragwe Cornelius Maimane. Mo nakong eo ga Matau go ne go busa Thebe Herman Maseloane, morwa Lekgatlhe, Hendrick Maseloane.

45 Morena Thebe o na utlwela ka pitso ena, ea ba o ea Tlokwe go eo makalla morena Makabe. A re Makabe ga se morena, ba Manamela ga ba na go ka reka lefatshe la setšhaba kantle go ene, ba buswa ke ene, ge ba batla lefatshe ba ka le reka ka ene. Morena Thebe o fitlhile ko Tlokwe a fetela ga Commissioner go eo makala.

46 Erile morena Makabe a ntse a tshwere phuthego, a tlelwa ke pigi e re o batlega ka pele le batho ba gagwe ga Native Commissioner oa Tlokwe. Ba ile teng ba fitlhela morena Thebe a le teng. Commissioner ea bolela morena Makabe gore o makaletswe ke morena Thebe wa ba Matau gore o tswere(sic) pitso ea go rera theko ea lefatshe la setšhaba e se morena. A re ba Manamela bab ba phuthileng ba na ba buswa ga Matau ke ene. Ge ba batla go reka lefatshe, ba ka le reka ka ene, e seng ka wena. A go jalo na? Morena Makabe a latofatsa a

re ga se nnete. Ea ba o tihalosa tlholego ka mo a itseng ba tsetswe ka teng ga Modimosana. Morena Makabe a kopa gore morena Thebe a bolele tlholego ea ba Modimosana le thulagano ea borena, a be a bolele gore go tllile jang ge ba Matau ba busa ba Manamela.

47 Morena Thebe a bolela gore ba Matau ba bagolo ga Modimosana, ba Manamela ba kgethela ba Matau. A re o na le bopaki bo botletseng.

(1) Erile ge rragwe Lekgatle a reka lefatshe a kgethisa ba Manamela.

(2) Ka mo morena Thebe a tihalositseng ka teng ga go kgotsofatse, ga go bontshe gore ba Matau ke bona ba bagolo ga Modimosana jaka a bolela. Le gona ga go supe sepe gore Thebe wa busa le go kgethisa ga Manamela. Sa bobedi, ga bolele sepe ka gore o laola le go kgethisa ba Maake le ba Matlhako ba le bona ba tsetsweng ga Modimosana.

(3) Morena Makabe a re, se seneng se dirwe ke ba Manamela ga Matau, e ne e se lekgetho, e ne e le thuso e kopilwe ke morena Lekgatle go mogolwe morena Kgang (11) a sa phela.

(4) Morena Makabe a boela pitsong ea gagwe, a fitlha a raa ba Manamela a re, se se dirilweng ke Thebe se botlhoko thata. A re ga se gore Thebe ga itse kutla eabo kwa Modimosana, se seteng Thebe ga ikemisetsa go bua nnete. Taba ena e botlhoko gonne setšhaba se se itwantshang e le sona, pheletsong se wela matsogong a ba ditšhaba ba se buse. A re ke se se tla tlhagelang ba Modimosana ge ba sa ikele tlhoko ba itsane ba tlhonephana. A re, ga se tswanelo gore Thebe a bake bogosi ba kwa Manamela le ene. Ea ba ba tsena ditabeng tsa bona go boledisna ka theko ea fatshe la Makgophe. Ba feditse ka gore le theko e boima, le tlogelwe go senkwe lesele.

48 Ea ba phuthego e re ka baka la se se re t^{K32/31}lhagetseleng, ketso ea morena Thebe gwa tswanelega gore re dire thulaganyo(history) ea marena a kwa Manamela. Ba re morena ea sa ntseng a phela wa marena a kgale, ea nang le tsebo ea marena a ba Manamela, ke Moleshwane. Ba re go kgethwe banna ba e go ene ga Moubana go eo mo kopa thuso ea go rulaganya le bona marena a otlhe a busitseng ga Manamela mo metlheng ea bogologo. Moleshwane ke morena wa ba Taung ba Moubana. Tsalana ea bana le ba Manamela, ea itsege, e tlhalositswe. Go no go kgethwe Kgang, gofejane ea Tsukudu, Martinus Nokoane le Andries Pooe, go eo kopana le morena Moleshwane. Ga thwe e tlare ge ba seno boea, go nne le pitso e kgolo ko Makgophe, e barongwa ba na ba tla neelang report ea se ba se romilweng, go be go kgethwe ba bangwe gape mo pitsong eo, go eo senka lefatshe le le ka rekwang. Ba bangwe ba eo batla ba Manamela ko ba ka fitlhelwang teng. Barongwa ba dirile jalo, ba ea ga Moubana, ba fitlhile ba begela morena Moleshwane taba tse ba tlileng ka tsona.

7 49 A ba amogela le kopo ea bona, a ba thusa go dira 'history' ea marena a ba Manamela go fella ka morena Kgang (11). E ne e le ka kgoedi ea August mo selemo sa 1921. Ba boile ba tsotse se ba se rumilweng go eo leta motlha pitso ea Makgophe, go neela 'report', jaka go no go boletswe mo pitsong e neng e dutse Potchefstroom. Morena Makabe o na tswanetse a laelle morwarragwe Cornelius, gore a bitse pitso. Morena Makabe a se ke a ntsha taele(sic) ena. Ga feta dilemo go sa utlwala sepe ka eona.

50 Erile ge Cornelius a ntse a letile lentswe a bitse pitso ea Makgophe, a utlwela malomagwe o a ntseng a ile bogwara-gwara, Moseki, Phillip Nokoane, go thwe o boile, o tlile

gae, ebile o tla a foufetse.

51 Ene le morena Makabe ba tsamaea, ba tswara dipitso ba kgethisa ba Manamela ditšhelete tsa go reka lefatshe ba sa mo rerisa sepe. Cornelius ke morwa Tsukudu, ke ene letsogo le letona la morena Makabe, o ditiro tsotlhe di tshwanetseng go dirwa ka ene. A na makala a se ka a itse se a ka se dirang ge a utlwela tse di dirwang ke mogolowe Makabe le malomagwe Moseki.

52 A botsa banna ba ba neng ba rongwe Moubana gore a bona ba boleletswe, a ba itse sengwe ka se a se utlwileng le gore a e ka ba ba setse ba ile ba neela 'report' ea se ba kileng ba se rongwa ke morena Makabe mo pitsong ea Potchefstroom.

53 Ba arabile ka gore ba ntse ba utlwela ka pitso tseo, fela ga e le bona ga ba ise ba bolelwe ke ope sepe, legona ga ba ise ba bitswe go tlo neela 'report' ea se morena Makabe a neng a se ba romile. Eaba Cornelius o boela a re janong ke direng ge e le mona morwarre Makabe a dira ditiro a sa ntherise na?

54 Ba re, re sitwa gore re ka araba ra reng, empa rona ga re dumele gore e ka ba ke lefatshe la setšhaba le le rekwang. Ke wena wa ntlha ea tshwanetseng a itse ge go tla rekwa lefatshe, e be wena o bolellang ba Manamela.

55 Taba ea pele e ba Manamela ba ka ratang go e itse ke gore bomonnawe ba (ka ?) dira jang kantle go bona. Banna ba na ba mo reille ba re, bona ba nagana gore e ka nna lefatshe la batho ba ikopanetseng fela(private company) go ithekela tulo e eleng ea bona fela, e ba ka bolellang motho ge ba

rata, go sa ba tlame ka sepe go bolela.

56 Erile morago ga moo, ga utlwala gore ke nnete morena Makabe o rekile lefatshe la setšhaba mo districting ea Rustenburg, fatshe leo ga thwe ke Vlaplaas No.651, ga bitswa ga Manamela. Morena Makabe a simolla go busa ba Manamela teng, empa ka nako e khutshwanyane thata, a tlhokafala a ise a bebele morwarragwe Cornelius sepe le barongwa ba kwa Moubana ba ise ba bitswe go tlo bega sa boromiwa. Setilo sa gagwe sa borena sa tsewe ke morwa wa gagwe wa ntlha, Maimane (ll), Samuel Maimane, ke ene a busang ga Manamela.

E N D S²⁶